

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

הפללת לקוחות הזנות: סוגיות מרכזיות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: יהודה טרואן

אישור: שרון סופר, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ג אלול תשס"ח

23 ספטמבר 2008

מסמך זה נכתב לבקשתה של חברת הכנסת זהבה גלאון, יושבת-ראש ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים. ועדה זו ייחדה כמה דיונים לסוגיה של הפללת לקוחות הזנות במסגרת המאבק בתופעת הזנות בכלל ובסחר בנשים בפרט, הן בשמה הנוכחי והן בגלגולה הקודם כוועדת החקירה הפרלמנטרית למאבק בסחר בנשים. המודל המרכזי שנדון בדיוני הוועדה הוא "המודל השבדי"; שבדיה היא המדינה הראשונה אשר במסגרת מאבקה בזנות חוקקה (ב-1999) חוק שהפליל את לקוחות הזנות, אך לא הפליל את הזונות עצמן. מודל זה אומץ בהצעת חוק פרטית של חברת הכנסת זהבה גלאון ו-29 חברי כנסת אחרים מכל סיעות הבית, אשר הונחה על שולחן הכנסת לפני דיון מוקדם.¹

הדיונים שניהלה הוועדה בשאלה אם להפליל את לקוחות הזנות נגעו בסוגיות רבות; המרכזיות שבהן יוצגו להלן.

1. תפיסת הזנות כתופעה לא לגיטימית

הפללת לקוחות הזנות פירושה **דחייה על הסף של טענות שלפיהן הזנות היא לגיטימית**, ובראשן הטענה הליברלית שלפיה העוסקות בזנות² (או קצתן, לפחות) הן נשים אוטונומיות אשר ראוי לכבד את בחירתן החופשית לעסוק במקצוע זה, שאפילו אם הוא נחשב מגונה בעיני רבים, אינו שונה מהותית מכל מקצוע אחר. לשיטתם של בעלי הגישה הליברלית, אין עילה להפליל את הלקוח באופן קטגורי, מפני שהלקוח (לפחות בחלק מן המקרים) עוסק בפעולת חליפין לגיטימית בשוק החופשי.

המחזיקים בעמדה שהזנות אינה לגיטימית טוענים בין השאר שהזנות אינה כמו מקצועות אחרים, משום שהיא כרוכה בפגיעה חמורה בערך היסוד של כבוד האדם. לכן, כמו בנוגע לסחר באיברים, המנוגד לערכי מוסר ולחוק,³ גם בנוגע לזנות יש לנקוט גישה פטרנליסטית הקובעת כי אין לאדם זכות לרכוש מזולתו "מוצרים" או שירותים הפוגעים בגופו ובכבודו של הזולת. טענה נוספת היא שבחירתן של רוב רובן של העוסקות בזנות איננה בחירה אמיתית כי אם תוצאה של נסיבות חיים – מצוקה אישית וכלכלית חמורה, התמכרות לסמים וכדומה – שהביאו אותן "לבחור" בעיסוק זה; אם יש נשים אשר בחירתן בזנות היא בחירה חופשית אמיתית, הרי מדובר במיעוט מבוטל.

בשבדיה, שהיא המדינה הראשונה שאפשרה להפליל את הלקוח בלי להפליל את הזונה, התאפשר מהלך זה רק לאחר שנדחתה התפיסה שהזנות היא תופעה לגיטימית. בדיון שניהלה ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים הדגיש מר אנדרס אולילונד, המתאם לענייני סחר בבני-אדם במשרד החוץ של שבדיה, כי החוק נחקק ב-1999 רק אחרי שנים של דיון ציבורי ואקדמי, דיון שבסופו נדחתה תפיסה שרווחה בשבדיה בשנות ה-70 שלפיה הזנות היא לגיטימית ויש למסדה, והתקבלה העמדה ש**קניית שירותי מין היא מעשה של אלימות שנעשה אגב ניצול פגיעותה של האשה. לפי גישה זו, העיסוק בזנות לעולם אינו תוצאה של בחירה חופשית** כי אם כורח נסיבות שאליהן נקלעו מי ש"בחרו" לעסוק בזנות. ביסודו של המודל השבדי של הפללת לקוחות הזנות בלי להפליל את הזונות עצמן עומדת תפיסת הזונה כקורבן **הראוי להגנה**, ולא כמי שמנהלת סחר חליפין מתוך בחירה חופשית.

¹ הצעת חוק איסור צריכת זנות וטיפול בקהילה (תיקוני חקיקה), התשס"ח-2008 (3992/17/פ).

² במסמך זה ננקטת לשון נקבה בנוגע לזנות, אך הכוונה גם לגברים העוסקים בזנות.

³ חוק השתלת אברים, התשס"ח-2008.

1.1. האם להבחין בין "זנות לגיטימית" (שאינן בגינה הפללה) לזנות שאיננה לגיטימית?

דומה כי גם אם יש מחלוקת בדבר הלגיטימיות של העיסוק בזנות, הרי יש הסכמה רחבה שהזנות איננה לגיטימית במקרים מסוימים. למשל, אין חולק על כך שבהקשר של **קורבנות סחר** אין "זנות לגיטימית" אשר נובעת מרצון חופשי כביכול,⁴ וכך גם במקרים חמורים אחרים, למשל זנות של קטינים⁵ או של בעלי מוגבלויות.

בתוך כך עולה שאלה: האם בכל הנוגע להפלת הלקוח ראוי להבחין בין זנות של קורבנות סחר לבין זנות "סתם"? הבחנה מעין זו נהוגה בקרואטיה, בקוסובו, בפינלנד וביוון.⁶

הבחנה בין לקוחות של זנות "סתם" ללקוחות של קורבנות סחר עשויה לשקף עמדה עקרונית שלפיה רק בנסיבות חריגות, שיוגדרו בחוק, הזנות אינה לגיטימית. לחלופין, אף מי שגורס כי הזנות באשר היא אינה לגיטימית עשוי בכל זאת לתמוך בתיחום ההפלה ללקוחות מסוימים, במטרה לקדם את המהלך להפלת הלקוח ולהרחיב את תחולת החוק בעתיד, כאשר המחוקק והציבור הרחב יהיו מוכנים לכך.⁷

ההתנגדות להפלת הלקוחות בנסיבות חמורות בלבד (לקוחות של קורבנות סחר או של קבוצות חלשות אחרות) עשויה לנבוע בין השאר מן החשש שהבחנה כזאת מעבירה מסר בעייתי שקניית מין מזונה "סתם" היא מעשה נורמטיבי שאין בו פסול משפטי וערכי.⁸ נוסף על כך, קשה לאכוף הפלה שמוגבלת ללקוחות מסוימים, משום שצריך להוכיח כי הלקוח ידע שהזונה שפנה אליה היא "זונה אסורה" (קורבן סחר, קטינה, מכורה לסמים וכדומה).⁹ כמו כן, יש הטוענים כי בנסיבות חמורות, כגון כאשר נשים

---

⁴ בישיבת ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא סחר בנשים טענה פרופ' פרנסיס רדאי כי יש מחלוקת על הסכמה של זנות באופן כללי, אולם "סחר בנשים מכניס אלמנט נוסף ומאוד קשה של אי-הסכמה, כי היכולת לפרוש מהמקצוע היא חלק מההסכמה... זנות שהובאו למקום אחר ולא נמצאות במדינה שלהן פוחדות הרבה פעמים לחזור למדינות המקור שלהן ואם הן תחשופנה את עצמן, יש כל הסיכויים שיגרשו אותן. יש כאן חוסר הסכמה מוחלט" (ההדגשה איננה במקור); פרוטוקול מס' 26 מישיבת ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא סחר בנשים, 1 במאי 2002.

⁵ החוק הישראלי אוסר צריכת מין מקטין, אולם האכיפה של סעיף זה לוקה בחסר. ראו דבריהן של עו"ד נעמי לבנקרון ממוקד הסיוע לעובדים זרים ושל עו"ד ענת חולתא, סגנית בכירה לפרקליטת המדינה, בפרוטוקול מס' 11 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007.

⁶ כך בממצאי מחקר שערך משרד המשפטים שדיווחה עליהם עו"ד אסנת כהן מיחידת תיאום מאבק בסחר בבני-אדם במשרד המשפטים, פרוטוקול מס' 11 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007; ראו גם: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הפלת לקוחותיה של תעשיית המין, כתבה: דפנה סחייק, 3 באוגוסט 2004.

⁷ עו"ד רחל גרשוני, המתאמת הבין-משרדית למאבק בסחר בבני-אדם במשרד המשפטים, סיפרה כי בדיון במשרד המשפטים על הצעת החוק בנוגע לצריכת שירותי זנות [הפלת הלקוח, י.ט] טענה ד"ר אורית קמיר כי "הציבור הישראלי אינו מוכן לחקיקה הזאת, זה לא ילך, זה לא יתקבל משום שהם יראו בזה חקיקה פרו-פמיניסטית. מה היא מציעה? היא מציעה שנלך בצורה הדרגתית וקודם נציג את זה כהגנה על חלשים ובשלב הראשון נגיד צריכת שירותי זנות של אוכלוסיות חלשות, כמו מסוממות. זה לא שהיא מסכימה עם זה, זה לא שהיא חושבת שזה נכון, זה טקטיקה..."; פרוטוקול מס' 19 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 29 ביולי 2008.

⁸ ראו למשל דבריה של עו"ד נעמי לבנקרון, הגורסת "שלא ראוי לעשות את ההפרדה הזאת של מסכנות יותר ומסכנות פחות, של יותר ניצול ופחות ניצול. זנות בכללותה היא ניצול ולכן לעשות את החלוקה הקטגוראלית הזאת של מה כן עבירה ולא עבירה זה לא נכון. לעניין העונש אני חושבת שזה כן נכון אבל לעניין העבירה עצמה אני חושבת שצריך להפיל כל לקוח באשר הוא"; פרוטוקול מס' 11 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007.

⁹ כך בדבריה על קוסובו ועל מקדוניה, שבהן נאסר על לקוחות לקנות מין מקורבנות סחר, ציינה עו"ד נעמי לבנקרון כי "הבעיה שוב אותה בעיה... של האינדיקציות ואיך אנחנו מוכיחים שאותו לקוח אומנם ידע או לא ידע [שהזונה שאליה פנה היא קורבן סחר]"; פרוטוקול מס' 14 מישיבת ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא הסחר בנשים, 17 במרס 2004. עם זאת, לעניין הענישה לבנקרון מציעה כי "כאשר אנחנו מדברים על קטין או על קורבן סחר, או על אשה שמכורה לסמים... מדובר כאן על משהו הרבה יותר חמור ולכן העונש שמוצב לצדו הרבה יותר חמור. לכן למרות שזה נדיר במשפט הפלילי, אני חושבת שהחזקה כאן צריכה להיות חזקה שהוא יכול להפריך אותה אבל שהוא יידרש למאמצים ניכרים כדי לעשות את זה ולא שההנחה תהיה שלא ידע אלא אם כן תוכיח הפרקליטות אחרת, כפי שמקובל בדרך כלל" (ההדגשה איננה במקור); פרוטוקול מס' 11 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007.

מוחזקות בכפייה למטרת זנות, אפשר וראוי להאשים את הלקוח לפי הדין הקיים בעבירת האינוס, ואין צורך בחקיקה מיוחדת להפלתו.¹⁰

2. מי יישא באחריות למעשה הפלילי? היבטים של הפללה חד-צדדית

הפללה של לקוחות הזנות נהוגה זה שנים במדינות בעולם. החידוש במודל השבדי שעל-פיו נוסחה הצעת החוק הישראלית הוא שהפללת הלקוח איננה כרוכה בהפללת הזונה, כלומר, מוגדרת עבירה פלילית שרק צד אחד אחראי לה. כאמור, הנימוק העקרוני שניתן לכך בשבדיה הוא שנשים העוסקות בזנות הן קורבנות, ולא שותפות לדבר העבירה.

יש מי שמסתייגים עקרונית מן המבנה של הפללה חד-צדדית, משום שניתן בכך "פטור" גורף לזנות, אף שגם הן שותפות במעשה האסור. הפללה חד-צדדית עלולה להעביר מסר שאשה רשאית לעסוק בזנות, או להתפרש כשיקוף של אמירה חברתית כזאת, שהיא בעייתית בעיני רבים. רב ישיבת ההסדר בפתח-תקווה, הרב יובל שרלו, כתב חוות דעת הלכתית בעניין הצעת החוק לפי בקשתו של חבר הכנסת זבולון אורלב, ואמר בה בין השאר:

"איסור זנות על-פי עמדת התורה לא נועד להגן רק על האשה, אלא על מציאות מופקרת של זנות, שגם האשה שותפה בה... השאלה העומדת לדיון היא העמדה ביחס להצעה חלקית זו, המדגישה אך פן אחד בלבד בנושא הזנות, שהוא חשוב מצד עצמו, אך מתעלמת מחובת הנשים הפונות לזנות, ומהמעמד שיש להן בתחום זה. לדעתי, יש לתמוך בהצעת חוק זו, בשל הטוב הקיים גם בחלקיות.¹¹

ואכן, מצב של הפללת צד אחד לעבירה ו"פטור" לצד השני הוא חריג; רבות הדוגמאות בחוק הפלילי לעבירות שבהן כל הצדדים נושאים באחריות פלילית לחלקם בעבירה. אחריות פלילית מוטלת על צד אחד בלבד במקרים שבהם יש פער של כוח בין הצדדים לעבירה, כפי שהסבירה ד"ר נויה רימלט:

נכון הוא שהרבה פעמים המשפט הפלילי כן [מפליל את שני הצדדים הקשורים לעבירה, י.ט.]; מופלל מקבל רכוש גנוב ולא רק מי שגונב ויש המון דוגמאות. אבל הפלות למשל, מי מופלל בהפלות? הרופא ולא האשה. אין עבירה של ניסיון להתאבדות אבל יש עבירה של סיוע ושידול להתאבדות. וממה זה נובע? זה נובע מזה שאנחנו מבינים שלפעמים יש פער של כוח ושל ניצול בין הצורך לנותן השירות... ואני חושבת שבהקשר של זנות אין כל מחלוקת שיש כאן פערים.¹²

עוד הוסיפה ד"ר רימלט כי הנתונים מראים שהפללה של זנות "גורמת להן לפחד, לא להתלונן על פגיעות ועל אלימות בהן שהיא רבה."¹³

אפשר להקשות על דברים אלה בטענה שגם אם מדובר במיעוט קטן, בכל זאת יש נשים אשר בוחרות בזנות בחירה חופשית ומלאה, ולא דווקא מתוך מצוקה ועמדה של "קורבן"; בנסיבות אלו, שבהן לא ברור אם יש לראות בזונה קורבן או שותפה לדבר העבירה, הפללה של הלקוח בלי להפליל את הצד השני

¹⁰ חני בן ישראל מן הקליניקה לזכויות אדם באוניברסיטה העברית הסבירה כי "באופן קונקרטי אנחנו מציעים שהתמודדות עם לקוחות מסוימים תיעשה מכוח הדין הקיים, זאת אומרת בגדרי עבירת האינוס. אנחנו התלבטנו האם ראוי להמליץ על הפללת קניית מין מקורבנות סחר והגענו למסקנה... שטרם בשלה השעה להמליץ על דבר כזה, בין היתר משום שקניית מין זוכה ללגיטימציה בציבור הישראלי. חרף זאת יש לקוחות שאנחנו בהחלט סוברים שראוי שיישאו באחריות פלילית, מכוח העובדה שקיימו יחסי מין עם נשים שמוחזקות בכפייה"; פרוטוקול מס' 14 מישיבת ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא הסחר בנשים, 17 במרס 2004.

¹¹ ההדגשה איננה במקור. הציטוטים מתוך: Ynet, "הרב שרלו עם גלאון: הלכת לזונה? שב בכלא", 10 באפריל 2008, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3530257,00.html>, תאריך כניסה: 10 בספטמבר 2008.

¹² פרוטוקול מס' 11 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007.

¹³ שם.

– את הזונה – עשויה לעורר קושי. זאת ועוד, גם כאשר זונה היא קורבן ועיסוקה בזנות הוא פרי מסכת של נסיבות חיים קשות, אפשר לטעון כי **ברגע** שהיא מציעה שירותי זנות היא מסכימה לכך ומעוניינת בכך. עו"ד ענבל רובינשטיין מהסניגוריה הציבורית הארצית סבורה שהצעת החוק היא חקיקה פטרנליסטית, משום "שברגע שאותה אשה כבר מחליטה לתת את שירותי הזנות... באותו רגע היא מסכימה לזה וגם רוצה בזה". רובינשטיין מתריעה כי במצב זה, פטירת העוסקות בזנות מאחריות פלילית לא תמנע את ירידת הזנות למחתרת¹⁴ (בעניין זה ראו סעיף 4 להלן).

3. קשיים צפויים באכיפה

יש המתריעים כי אף אם הצעת החוק ראויה מבחינה ערכית, יתעוררו קשיים ניכרים מאוד באכיפת החוק, וצפוי שבפועל יישאר החוק אות מתה, והדבר עלול לגרום לזילות של החוק ומטרותיו.¹⁵

קשיים באכיפה צפויים משתי סיבות לפחות:

- **קושי לגבש ראיות.** עו"ד ענבל רובינשטיין מהסניגוריה הציבורית הארצית צופה קשיים משום שלהערכתה במקרים רבים לזונות עצמן לא יהיה עניין לשתף פעולה עם החוקרים. למשל זונה המבקשת לגונן על לקוחה תוכל לטעון כי הלקוח הוא חבר שלה, והכסף שקיבלה אינו אתנן אלא מתנה.¹⁶

ואכן, גורמי האכיפה בשבדיה נתקלים בקושי מסוים להשיג שיתוף פעולה מצד הזונות. מר אנדרס אולילונד, המתאם לענייני סחר בבני-אדם במשרד החוץ של שבדיה, מסר לוועדת המשנה למאבק בסחר בנשים את הפרטים האלה:

מספר הגברים שהועמדו לדין [בשבדיה] והורשעו הוא יחסית נמוך, מספר מאות לשנה. ב-2000 מתוך 92 חשודים 22 הורשעו. ב-2001 מתוך 86 חשודים 20 נקנסו. ב-2005 היו לנו 460 חשודים כי ניהלנו מבצע, אך מתוך 460 אלה רק 48 גברים הורשעו. אני לא מדבר על סחר אלא על קניית שירותי מין בלבד. זה מוכיח כמה קשה להוכיח זנות, כיוון שבדרך כלל העדה היחידה היא הבחורה. יכולים להיות עדים אחרים שם אבל בדרך כלל המשטרה לא נוכחת במצבים כאלה, כך שזה קשה להוכחה והעדים, הקורבנות תלויים לעתים קרובות בלקוחות שלהן ויותר תלויות בסרסורים שלהם. כך שאפילו במקרה הזה אתה צריך לערוך סידורים, לתת מחסה ותמיכה לקורבן כדי שהיא תעיד נגד הקונה.¹⁷

- **מגבלת המשאבים שעומדים לרשות גורמי האכיפה.** עו"ד מני מזוז, היועץ המשפטי לממשלה, טען בישיבת הוועדה כי "יש טענות מסוג אחר לחלוטין שבאות ממערכת האכיפה של סדרי עדיפויות. גם בשבדיה, לא רק בישראל מערכות האכיפה לא מסוגלות להקדיש את מלוא המשאבים לכל תחומי הפשיעה וגם שם עולה מגורמי אכיפת החוק שוב ושוב השאלה, האם יש

¹⁴ פרוטוקול מס' 11 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007.

¹⁵ בנוגע להצעה להפלייל את הלקוח התריעה עו"ד ענבל רובינשטיין מהסניגוריה הציבורית הארצית כי "במדינת ישראל יש נטייה של אי-ציות לחוק באופן כללי. אחת הדרכים לגרום לזילות של ערכים שאנחנו רוצים דווקא לחנך לאורם היא ליצור נורמות פליליות בלתי ניתנות לאכיפה"; שם.

¹⁶ שם.

¹⁷ ההדגשה איננה במקור; שם.

הצדקה שכאשר למשטרה אין משאבים להקדיש למאבק בתחומי עבריינות רבים ומגוונים, היא תרכז או תקדיש משאבים דווקא למאבק בלקוחות הזנות.¹⁸

אל מול טענות בדבר העדר משאבים לאכיפה טענה חברת הכנסת זהבה גלאון, יושבת-ראש ועדת המשנה לסחר בנשים, כי כדי להנהיג שינויים חברתיים צריך להתוות כיוון בחקיקה גם במציאות של משאבים מוגבלים.¹⁹ כמו כן אפשר לטעון כי יש טעם לחוק גם כאשר אינו ניתן לאכיפה יעילה, משום שעצם הסטיגמה הפלילית מתווה נורמות ותורמת בכך ליצירת שינוי חברתי (על השימוש במשפט הפלילי ליצירת שינוי חברתי ראו להלן בסעיף 5).

4. השלכות שליליות אפשריות להפללת הלקוח

בדיונים בנושא הפללת הלקוח נידונו תוצאות שליליות ובלתי מכוונות אפשריות של החקיקה המוצעת. בין השאר הועלו הסוגיות האלה:

- **תעשיית המין עלולה לרדת למחתרת. ממדי תופעת הזנות אומנם עשויים להצטמצם בתוך כך, אולם הפגיעה בזנות עצמן עלולה לגדול.**

עו"ד רחל גרשוני סיפרה כי בשבדיה, בעקבות התיקון המאפשר להפליל את הלקוח "זנות הרחוב התמעטה, אבל מצאו שהזנות כן ירדה למחתרת. כתוצאה מזה תנאי החיים של הנשים נעשו יותר קשים".²⁰ גם עו"ד מני מזוז, היועץ המשפטי לממשלה, הטעים בישיבה של ועדת המשנה לסחר בנשים ואמר כי אף בשבדיה יש הטוענים כי המאבק בלקוחות "בעצם הוריד את הזנות למחתרת וזנות במחתרת היא זנות שחשופה יותר לפגיעה בנשים, להתעללות בנשים ומאפשרת פחות הגנה על הנשים".²¹

- **האכיפה כנגד סרסורים וסוחרים עלולה להיפגע בשל קושי להשתמש בלקוחות כעדים. לדברי עו"ד רחל גרשוני, החוק בשבדיה "קצת הקשה על האכיפה של עבירות זנות אחרות, כי היו נוהגים להשתמש בלקוחות כעדים נגד סרסורים ובתי-בושת, ועכשיו יש תמריץ שלילי, כי הם מופללים אם הם מעידים נגד הסרסורים".²² גם עו"ד ענת חולתא, עוזרת ראשית לפרקליטת המדינה, טענה כי "כפרקליטה וכתובעת אני ממש אעדיף להשתמש בלקוחות האלה כעדי תביעה כדי להוכיח את העבירות נגד הסחר מאשר לנהל נגדם חקירה פלילית על עצם הצריכה של המין... מבחינת מדיניות ציבורית, בסוחרי הנשים צריך להילחם יותר מאשר בלקוחות".²³**

5. חקיקה פלילית ושינויים נורמטיביים

בסקר שערך מרכז המחקר והמידע של הכנסת בספטמבר 2007 סברו 78.2% מן הנשאלים שלא צריך להעמיד לדין את מי שפונה אל זונה לקבלת שירותים מיניים בתשלום; בקרב הגברים היה השיעור גבוה אף יותר – 82.1%. עוד נמצא בסקר כי יותר ממחצית האוכלוסייה סבורה שהעמדה לדין של אדם ההולך

¹⁸ פרוטוקול מס' 12 מישיבת ועדת המשנה לסחר בנשים, 5 בדצמבר 2005.

¹⁹ פרוטוקול מס' 11 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007.

²⁰ פרוטוקול מס' 14 מישיבת ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא הסחר בנשים, 17 במרס 2004.

²¹ פרוטוקול מס' 12 מישיבת ועדת המשנה לסחר בנשים, 5 בדצמבר 2005. עוד טען מזוז כי יש להביא בחשבון גם את היכולת של המשטרה לטפל בנושא לצד הטיפול בשאר התחומים שבאחריותה.

²² פרוטוקול מס' 14 מישיבת ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא הסחר בנשים, 17 במרס 2004.

²³ שם.

לזונה תצמצם בהיקף כלשהו את התופעה: כרבע (24.4%) סבורים שהחלטה תצמצם מאוד את התופעה, ועוד 36.5% סבורים שהחלטה תצמצם במעט את התופעה; 39.1% סבורים שהחלטה כזאת לא תשנה את ממדי התופעה כלל.²⁴

כלומר, רוב גדול של האוכלוסייה (כ-80%) סבור שאין להפיל את לקוחות הזנות. במקביל, רוב האוכלוסייה (כ-60%) סבור כי חקיקה להפלת הלקוחות תהיה אפקטיבית בצמצום ממדי הזנות, כלומר, החקיקה עשויה להוביל לשינוי חברתי.

בתוך כך נשאלת שאלה: האם שינויים בחקיקה הפלילית צריכים לשקף שינויים נורמטיביים, או שמא יש להשתמש בחוק הפלילי כנדבך בניסיון להוביל לשינוי נורמטיבי? במלים אחרות, האם תמיכה של הציבור הרחב במהלך היא תנאי מקדים להצלחתו, או שמא נכון לקדם את החוק גם בהעדר תמיכה רחבה ולהשתמש בחוק הפלילי כמנוף לשינוי חברתי?

נגד השימוש בחוק כדי להוביל לשינוי חברתי אפשר לטעון כי לא נכון לחוקק חוק אשר בן לילה יהפוך אזרחים נורמטיביים שומרי חוק לעבריינים פליליים. לפי גישה זו סדר הדברים הנכון הוא זה: יש לנקוט פעולות חינוך והסברה, ורק אחרי שהציבור יפנים כי קניית מין בכסף היא מעשה שלא ייעשה, אפשר לעגן את הדברים בחוק הפלילי.

בעניין זה עו"ד רחל גרשוני, המתאמת הבין-משרדית למאבק בסחר בבני אדם, הביעה את דעתה בדיון בשנת 2004 "שבשלב הזה לפחות לא צריך לחוקק עבירה פלילית של צריכת שירותי זנות, משום שצריך להקדים לזה מסע ציבורי של חינוך". באותו הדיון אמרה הבמאית קרן ידעיה כי "בשבדיה התהליך היה ארוך כי הם היו פורצי דרך. אנחנו לא חייבים לעבור 20 שנה של שינוי תודעתי כאשר יש לנו דוגמה לדינו... להגיד שאנחנו עדיין לא מוכנים, ולכן בואו לא נדבר על כך, זה בעייתי".

בדיון בשנת 2005 עלתה סוגיה זו שוב, ובהזדמנות זו אמרה עו"ד גרשוני: "מצד אחד זה נושק לשאלה יותר רחבה... האם הציבור הישראלי היום חושב שיש פסול בשימוש בשירותי זנות, אני אענה שהרוב לא. האם הדרך לשנות את דעתו של הציבור הישראלי הוא דרך חקיקה? אני לא בטוחה. אולי כן, אולי לא, צריך לבדוק".²⁵

לאחרונה, בדיון של ועדת המשנה למאבק בסחר בסמים ב-2007, טענה ד"ר נויה רימלט כי אומנם "ראוי שיהיה מהלך חינוכי ואחר כך שינוי משפטי", אולם לדבריה "זה לא תמיד עובד כך". היא הביאה כמה דוגמאות בהיסטוריה של מדינת ישראל שבהן המהלך המשפטי הקדים את התהליך החינוכי, ובהם החוק למניעת הטרדה מינית ואיסור ענישה גופנית של ילדים. לדברי ד"ר רימלט, במקרים אלו לא נעשה תהליך חינוכי אולם שימש המשפט הפלילי, "כי לפעמים זה הכרחי כאמצעי לקדם גם שינוי תודעתי". דוגמה נוספת שעלתה בדיון על חקיקה ששינתה התנהגות היא החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים.²⁶

חברת הכנסת זהבה גלאון דיברה בהמשך הדיון על כוחם של חוקים – ולא רק של חינוך והסברה – לשנות מציאות. לדבריה, "אם אנחנו רואים שקמפיין ציבורי לא עוזר, אז חקיקה מתווה כיוון, מתווה

---

²⁴ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ממצאי סקר דעת קהל בנושא הפללת הלקוח בשירותי המין, כתבה: ד"ר שירלי אברמי, 11 באוקטובר 2007.

²⁵ פרוטוקול מס' 12 משיבת ועדת המשנה לסחר בנשים, 5 בדצמבר 2005.

²⁶ לדברי ד"ר שירלי אברמי, מנהלת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "אפשר לקחת בתור דוגמה להוכחה שבוודאי חקיקה משפיעה וחקיקה היא אפקטיבית וענישה וחינוך עובדים, חוק שבכלל לא לקוח מעולם התוכן של הרווחה או של התחומים האלה, החוק למניעת עישון. זאת הוכחה שחקיקה באמת משפיעה"; פרוטוקול מס' 11 משיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007.

דרך, יוצרת נורמה. אנחנו יודעים שחוקים הם אטיים וגמלוניים ולוקח להם זמן להסתגל למציאות המשתנה אבל חוקים גם משנים מציאות".²⁷

אף שעמדות הציבור וציפיותיו אינן בגדר תחזית מדויקת להשפעת החקיקה, דומה כי העובדה שרוב הציבור אינו סבור שיש להפליל את הלקוח מעידה על תפיסת הזנות כלגיטימית ועל סכנה של אי-ציות נרחב לחוק, ולכן – של זילות החוק. מנגד, דומה כי העובדה שרוב הציבור סבור שהחקיקה המוצעת תצמצם את ממדי הזנות מחזקת את הטענה שהסטיגמה הפלילית הכרוכה בהפללת הלקוח – לצד מסע חינוך והסברה – עשויה ליצור שינוי חברתי ונורמטיבי.

6. סוף דבר

הפללת הלקוח היא נושא שההתמודדות החקיקתית עמו מורכבת ועדינה עד מאוד. במסמך זה עסקנו בכמה מן הסוגיות המרכזיות הנוגעות להפללת הלקוח כפי שהשתקפו בדיוני ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים. אין ספק כי החקיקה המוצעת תשפיע על היקף תופעת הזנות ועל מאפייניה, והיא מצריכה היערכות של רשויות האכיפה ושל רשויות הרווחה. כמו כן, הפללת הלקוח נוגעת בסוגיות רחבות ועקרוניות כמו גבולות הרצון החופשי, כבוד האדם ומקומן של נשים בחברה. המשמעויות הסמליות והעקרוניות מקבלות ביטוי בדברי ההסבר להצעת החוק של חברת הכנסת גלאון ואחרים, "בהצעה זו, מביעה הכנסת את עמדתה כי הזנות הנה תופעה שלילית מיסודה, היוצרת פגיעה בוטה בכבוד האשה וחירותה, בשוויון זכויותיהן של נשים בחברה, ובזכותה של האשה על גופה".²⁸

---

²⁷ פרוטוקול מס' 11 מישיבת ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים, 16 באוקטובר 2007.

²⁸ הצעת חוק איסור צריכת זנות וטיפול בקהילה (תיקוני חקיקה), התשס"ח-2008 (פ/3992/17).

